

LAUSUNTO / HE 148/2021 VP VARHAISKASVATUSLAIN MUUTTAMISESTA

Kun eduskunta nykyistä varhaiskasvatustalakeia (540/2018) säädettäessä edellytti, että valtioneuvosto valmistelee varhaiskasvatuksessa tarjottavan tuen sääntelyä kattavana kokonaisuutena, se samalla antoi lausuman **viittomakielisten oikeudesta saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään** (EV 67/2018). Perustuslakivaliokunta lisäksi katsoi, että laissa on säännöspärustaisesti turvattava vammaisten lasten yhdenvertainen oikeus varhaiskasvatuksen tosiasialliseen toteutumiseen (PeVL 17/2018 vp). Viittomakieltä käyttävien kuurojen lasten yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta on selvää, että oppimisen tuen järjestelyjen toimeenpanossa **kieli ja vuorovaikutus ovat lapsen edun kannalta keskeisiä**. Sen vuoksi muutosesityksessä olisi ollut asianmukaista käsitellä myös varhaiskasvatuksen kieltä koskeva 8 §. Esityksessä ei ole tarkasteltu kielellisiä vaikutuksia muidenkaan kieliryhmien osalta.

Kuurojen Liitto ry antoi 11.6.2021 lausunnon, joka sisälsi nimenomaisen ehdotuksen 8 §:n muuttamiseksi ja sen perusteluiksi:

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä taikka saamen kielilain (1086/2003) 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettulla saamen kielellä tai viittomakielilain (359/2015) 1 §:ssä tarkoitettulla viittomakielellä. Kaksikielisessä kunnassa ja kaksikielisiä tai sekä suomen- ja ruotsinkielisiä kuntia käsittävässä kuntayhtymässä varhaiskasvatus järjestetään kunnan tai kuntayhtymän molemmilla kielillä siten, että palvelunkäyttäjä saa palvelua valitsemallaan kielellään, joko suomeksi tai ruotsiksi. Lisäksi tulee huolehtia viittomakielisen lapsen oikeudesta saada viittomakielistä varhaiskasvatusta kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisesti.

(Yksityiskohtaiset perustelut) 8 §. Varhaiskasvatuksen kieli. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, että kunnan on huolehdittava, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä taikka saamen kielilain (1086/2003) 3 §:n 1 kohdassa tarkoitettulla saamen kielellä tai viittomakielilain (359/2015) 1 §:n tarkoitettulla viittomakielellä. ---, jos kunnassa on näitä kieliä äidinkielenään puhuvia lapsia varhaiskasvatuksessa. Lisäksi kunnan on huolehdittava viittomakielilain mukaisesti viittomakieltä käyttävän lapsen oikeudesta saada varhaiskasvatusta suomalaisella tai suomenruotsalaisella viittomakielellä. Käytännössä lapsen oikeudesta saada varhaiskasvatusta äidinkielellään päättävät lapsen vanhemmat tai muut huoltajat. --- Lisäksi olisi kiinnitettävä huomiota esimerkiksi siihen, miten turvataan kielelliset jatkumot varhaiskasvatuksesta esi- ja perusopetukseen. Varhaiskasvatusta voidaan järjestää myös ~~viittoma- tai~~ romanikielellä.

Lausuntopalautetta käsittelevästä luvusta selviää, että asian käsittely siirtyy myöhemmäksi:

Lisäksi useissa lausunnoissa nostettiin varhaiskasvatuksen järjestämiseen ja saavutettavuuteen liittyviä ilmiöitä, vuorohoidon järjestämiseen liittyviä haasteet sekä kunnassa olevien lasten oikeus varhaiskasvatukseen. - - Muun muassa eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa nousi myös esiin viittomakielisten lasten oikeus saada varhaiskasvatusta omalla äidinkielellään. Lausunnoissa toivottiin,

että varhaiskasvatuksen kieltä koskevan 8 §:n muutostarpeet viittomakielisten lasten näkökulmasta selvitettäisiin esityksen jatkovalmistelun yhteydessä. Lausuntopalautteen johdosta varhaiskasvatuksen kieltä koskevia muutoksia ei esitetty tehtäväksi. Ministeriö arvioi myöhemmin lainvalmistelun tarvetta lapsen oikeudesta viittomakieliseen varhaiskasvatukseen sekä tuen saamisen että kielellisten oikeuksien näkökulmasta myöhemmin, omana kokonaisuutenaan. Ministeriö selvittää lapsen saaman tuen tilannetta vuorohoidossa osana varhaiskasvatuslain uudistusten vaikuttavuuden arviointia vuonna 2022. (HE 148/2021 vp, luku 6, s. 28.)

Viittomakielen osalta ilmaisu ”myöhemmin” jättää avoimeksi sen, milloin ja miten lainvalmistelun tarvetta lapsen oikeudesta viittomakieliseen varhaiskasvatukseen arvioidaan – mm. vuorohoidon osalta ajankohta on mainittu.

HE 148/2021 vp luvussa 11 arvioidaan esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestykseen myös vammaisten oikeuksien näkökulmasta (s. 43–44). Arvioinnin ulkopuolelle on kuitenkin jätetty YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen 24 artikla koulutuksesta, jossa esitetään useita viittomakielisten kuurojen ja kuulonäkövammaisten lasten kasvatuksen ja opetuksen periaatteita. Artikla 24:n poisjättäminen on mielestämme asiakokonaisuuden kannalta vakava puute. Myös perustuslakivaliokunta nosti 24 artiklan merkityksen esiin käsitellessään lapsen edun huomiointamista varhaiskasvatuslain säätämistä koskevassa lausunnossaan (PeVL 17/2018 vp, s. 3). Artikla on merkityksellinen monien vammaisryhmien osalta.

Tulkittamis- ja avustajapalvelu varhaiskasvatuksessa ja sen suhde viittomakielilakiin

HE 148/2021 vp:n 15 c § 1 momentissa huomioidaan tulkittamis- ja avustajapalvelu, sitä ei kuitenkaan avata yksityiskohtaisissa perusteluissa, vaikka asiaa ei tunneta riittävästi edes perusopetuksessa. Vertailukohtana ei voida pitää perusopetuslain 31 §:n tulkittamispalvelua pienimpien varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten osalta. Tulkittamispalvelulla ei voi korvata viittomakielisen varhaiskasvatuksen puuttumista – vaikka tulkittamispalvelulla usein halutaan ilmaista, että kielelliset oikeudet olisi huomioitu. Tulkkauksen on oikeuskirjallisuudessa katsottu kiinnittyvän ensisijaisesti PL 17 § 3 momentin mukaisiin kielellisiin perusoikeuksiin eikä PL 19 § 3 momentin sosiaali- ja terveystalvija koskevaan perusoikeuteen (ks. Kotkas 2020, 842 kohtuullisista mukautuksista).

Pienen lapsen kohdalla tulkkaus ei ole tarkoituksenmukaisin tapa huolehtia kielellisistä oikeuksista. Tulkkauksen käyttöä pitää harjoitella sekä toimintatapana että sisällön ymmärtämisen kannalta. Tulkkauksen käyttäminen vaatii kuuroilta lapselta paljon, koska siinä tuotettu kieli on laadullisesti erilaista kuin vapaassa kerronnassa tai keskustelussa tuotettu viittomakieli – se voi olla ns. seka-kieltä tai asioita voi jäädä tulkkaukselta. Lapsella olisi oltava vahvat taidot sekä suomen kielessä että viittomakielessä, jotta hän voi tehdä täydentäviä päätelmiä silloin, kun tulkkauksessa on häiriöitä.

Varhaiskasvatuksessa on tuettava lapsen viittomakielen ja siihen liittyvän kulttuurin omaksumista ikätasoon sopivilla toimintatavoilla. Puhuttua kieltä käyttävään perheeseen syntynyt lapsi ei automaattisesti voi omaksua viittomakieltä vanhemmiltaan, joten perheen saama tuki vammaisvalveluista (ns. viittomakielen kotiopetus) on välttämätön edellytys lapsen kaksikielisyyden kehittymiselle. Koska opetuksen saamisessa on puutteita ja se on sisällöltään melko kapea-alaista, on varhaiskasvatuksen tuettava vahvasti myös viittomakielen lapsen kaksikielisyyden kehitystä. Jos

viittomakieltä omaksuva lapsi jää tosiasiallisesti vaille varhaiskasvatusta, hän ei voi osallistua esi- ja perusopetukseen täysipainoisesti.

Viittomakielilaki (359/2015) ei tee eroa viittomakielisten kesken siinä, onko viittomakieltä käyttävä henkilö kuuro vai kuuleva. Tässä muodossa HE 148/2021 vp käsittelee ainoastaan niitä viittomakielisiä, joilla on jonkinasteinen kuulovamma, mutta jättää viittomakieltä käyttävät *kuulevat* lapset vaille kielellistä tukea. Selvitysten mukaan (OPH 2014; AVI 2020) viittomakieltä käyttävien lasten kaksi- ja monikielisen ryhmän tarpeita ei varhaiskasvatuksessa eikä perusopetuksessa edes tunnisteta. Jotta viittomakielisen lapsen etu toteutuisi tosiasiallisesti, on välttämätöntä, että varhaiskasvatuslakiin lisätään nimenomainen maininta viittomakielen käytöstä varhaiskasvatuksen kielenä EV 67/2018 mukaisesti. Tämä olisi myös viittomakielilain edellyttämän edistämisvelvoitteen mukaista ja tukisi informaatio-ohjauksen kehittämistä varhaiskasvatusalalla.

Merkillepantavaa on se, että kaikki viittomakieltä käyttävät lapset eivät kuulu vammaispalvelujen piiriin. Näiden normaalikuuloisten lasten yhdenvertaista osallistumista varhaiskasvatukseen heikentää se, että heidän oikeudestaan erityislaatuisen kaksi- tai monikielisyytensä vuoksi ei säädetä riittävän selkeästi ts. heitä kohdellaan viittomakielisen kotitaustansa vuoksi toisin kuin muita kaksi- tai monikielisiä lapsia.

Annamme asiasta mielellämme lisätietoja.

Helsingissä 2.11.2021

Markku Jokinen
toiminnanjohtaja

Kaisa Alanne
johtaja